

CZU: 346.545/546:336 + 339.137.053.1

ABUZUL DE POZIȚIE DOMINANTĂ ASUPRA ENTITĂȚII ECONOMICE: IMPACT FINANCIAR

Victoria GANEA, Ana ȚIBULEAC

Universitatea de Stat din Moldova

Abuzul de poziție dominantă este o nișă extrem de dificilă a concurenței și cuantificarea efectelor acesteia este complicată și necesită timp, deoarece același tip de comportament poate fi, în cazuri diferite, atât benefic, cât și dăunător, în dependență de circumstanțe. Dat fiind specificul acestui domeniu, fiecărui caz i se acordă o atenție specială, fiind analizate minuțios toate circumstanțele, actorii implicați, efectele externalizate la toate nivelurile economice și se aplică metode diverse de cuantificare. În articol este prezentată dezvoltarea modelului de stimulare a efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice și asupra cadrului concurențial pe piața unde are loc abuzul. Sunt delimitate principalele tipuri de entități economice afectate și efectele economico-financiare pe care le pot avea acțiunile abuzive ale unei entități dominante.

Cuvinte-cheie: entități economice, concurență, abuz de poziție dominantă, efecte economico-financiare.

THE ABUSE OF DOMINANT POSITION ON THE ECONOMIC ENTITY: FINANCIAL IMPACT

The abuse of dominant position is an extremely difficult niche of competition and quantifying its effects are complicated and needs time, because the same type of behavior can be beneficial in different cases and harmful depending on the circumstances. Given the specific nature of this field, each case is given special attention, being carefully analysed all of the circumstances, the effects of outsourced at all economic levels and are applied various methods of quantification. In the article is presented the development of the stimulating model of the economic and financial effects of the abuse of dominant position on the economic entities and on the competitive market framework where abuse takes place. There are delineated the main types of economic entities affected and economic and financial effects that the abusive actions of a dominant entity can have.

Keywords: economic entities, competition, abuse of dominant position, economic and financial effects.

Introducere

Concurența este considerată un factor primordial, care contribuie la eficientizarea proceselor economice, prin „constrângerea” entităților economice să devină eficiente și să satisfacă nevoile consumatorilor, oferind raportul optim de calitate și preț prin alocarea eficientă a resurselor, asigurând bunăstarea consumatorilor și echilibrul pe piață și contribuind nemijlocit la dezvoltarea economică prin stimularea inovațiilor și a progresului tehnologic.

Pe lângă faptul că concurența este considerată o formă accentuată de manifestare a libertății economice sau o confruntare/cooperare între concurenții actuali și potențiali de pe o piață, sau într-un anumit domeniu economic, aceasta mai este percepută ca un proces dinamic, evolutiv, care stimulează actorii pieței să eficientizeze procesele de producție și alocarea resurselor, să inoveze pentru a deveni competitivi. Concurența efectivă poate fi considerată un mecanism de „selecție naturală” a ofertanților, ca rezultat al căruia cei ineficienți sunt eliminați, iar cei mai competitivi rămân pentru a-și satisface interesele proprii prin satisfacerea eficientă a nevoilor pieței.

Cu alte cuvinte, prin concurență este asigurată performanța economico-financiară a entităților economice care generează rezultate pozitive pe piață, cum ar fi reducerea prețurilor, creșterea calității, productivitate și competitivitate sporită.

Delimitări conceptuale cu privire la abuzul de poziție dominantă

Actualmente, există numeroase bariere artificiale din partea actorilor pe piață, orientate spre limitarea acțiunilor concurenților, constrângerea acestora sau chiar eliminarea lor de pe piață, prin aplicarea anumitor comportamente anticoncurențiale. Cel mai des, entitățile economice dominante tind să facă abuz de dominanță pe piață, care s-ar putea exprima prin vânzarea cuplată a anumitor produse, condiționarea anumitor contracte, refuzul de a furniza anumite servicii, produse necesare pentru activitatea concurenților, bariere la intrarea pe piață sau obstacolarea expansiunii etc. Acțiunile menționate ar putea deteriora considerabil nu doar bunăstarea consumatorilor, ci și eficiența entităților economice vizate, și chiar ar putea împiedica, pe termen lung,

funcționarea optimă a mecanismului concurenței, cauzând numeroase probleme de ordin economic și financiar atât la nivel micro-, cât și macroeconomic.

În scopul asigurării unui mediu concurențial sănătos și a unei economii funcționale, autoritățile de resort intervin cu reglementări prin interzicerea abuzului de poziție dominantă deținută pe piața internă sau pe o parte semnificativă a acesteia. Aceste acțiuni sunt necesare, deoarece abuzul de poziție dominantă poate afecta funcționarea eficientă a pieței, a concurenților și, prin urmare, ar putea destabiliza echilibrul pe piață prin excluderea concurenților, ulterior afectând bunăstarea consumatorilor finali prin aplicarea prețurilor exagerate sau prin limitarea posibilității de alegere.

Abuzul de poziție dominantă se referă la acele practici anticoncurențiale, la care pot recurge întreprinderile în vederea menținerii sau consolidării poziției lor pe piață [1, p.144].

Legea concurenței definește poziția dominantă ca fiind puterea economică de care beneficiază o întreprindere, fapt ce-i permite să împiedice menținerea unei concurențe efective pe o piață relevantă, acordându-i posibilitatea de a se comporta, în mare măsură, independent față de concurenți, de clienți și, în ultimă instanță, față de consumatori [2].

Pentru determinarea abuzului de poziție dominantă este necesară o analiză minuțioasă a pieței, prin care s-ar constata și demonstra denaturarea, limitarea sau eliminarea concurenței de pe piața relevantă, afectând negativ atât entitățile economice, cât și consumatorii finali.

Este important de reținut că o poziție dominantă poate fi deținută individual (poziție dominantă unică) sau colectiv. Cât privește poziția dominantă unică, aceasta este deținută de o singură entitate sau de un grup de entități, pe când poziția dominantă colectivă este deținută în comun de două sau mai multe entități sau grupuri de entități.

În acest context, putem menționa că există două categorii majore de comportamente în care se poate angaja o entitate dominantă și care pot fi considerate ca abuzuri de poziție dominantă.

Prima categorie include acțiuni prin care o entitate economică dominantă își exercită puterea sa pe piață, cum ar fi practicarea prețurilor excesive sau limitarea volumului producției, în scopul creării unei penurii de bunuri. Un astfel de comportament este în general considerat „comportament de exploatare”, întrucât entitatea își exploatează clienții și consumatorii finali, în atingerea obiectivelor propuse, care de obicei se exprimă prin majorarea veniturilor.

A doua categorie reprezintă acțiunile prin care o firmă dominantă își consolidează puterea pe piață, împiedicând alți concurenți să pătrundă pe piață sau să-și desfășoare în mod eficient activitatea. În literatura de specialitate acest tip de acțiuni mai sunt supranumite „comportament excesiv”, deoarece sunt orientate spre excluderea concurenților [3].

Între poziția dominantă pe care o entitate economică o deține pe piață și practicile abuzive aplicate există o legătură de cauzalitate. Efectele anticoncurențiale trebuie să rezulte din utilizarea poziției dominante. Legătura de cauzalitate se consideră stabilită atunci când piața vizată se supune regulilor impuse de entitatea dominantă, tranzacțiile desfășurându-se în condițiile stabilite de cea din urmă.

Deosebim numeroase practici abuzive care ar putea afecta desfășurarea eficientă a activității economice a întreprinderilor de pe o piață relevantă, printre care se numără [2]:

a) impunerea, în mod direct sau indirect, a unor prețuri inechitabile de vânzare ori de cumpărare sau a altor condiții inechitabile de tranzacționare, sau a altor clauze contractuale inechitabile și refuzul de a trata cu anumiți furnizori sau beneficiari;

b) limitarea producției, comercializării sau dezvoltării tehnologice în dezavantajul consumatorilor;

c) aplicarea în raporturile cu partenerii comerciali a unor condiții inegale la prestații echivalente, creând în acest fel unora din ei un dezavantaj concurențial;

d) condiționarea încheierii contractelor de acceptare de către partenerii comerciali a unor prestații suplimentare care, prin natura lor sau conform uzanțelor comerciale, nu au legătură cu obiectul acestor contracte;

e) practicarea unor prețuri excesive sau a unor prețuri de ruinare în scopul înlăturării concurenților;

f) refuzul neîntemeiat de a contracta cu anumiți furnizori sau de a face livrări către anumiți beneficiari;

g) ruperea unei relații contractuale stabilite anterior pe piața relevantă pentru singurul motiv că partenerul refuză să se supună unor condiții comerciale nejustificate.

Astfel, conform celor relatate, putem defini *poziția dominantă a entității economice drept capacitatea acesteia de a ignora forțele pieței, concurenții, clienții, consumatorii sau alți factori, în aplicarea deciziilor unilaterale*. Poziția dominantă pe o piață relevantă favorizează operații sau acțiuni independente de forțele perdominante pe piață. Entitatea dominantă deține o poziție care i-ar permite să influențeze concurenții, consumatorii, furnizorii etc. în favoarea sa, în consecință afectând considerabil echilibrul pieței și toți actorii

de pe ea. Puterea de piață semnificativă conferă o forță economică care ar pune presiuni pe concurență și ar reduce eficiența acesteia.

În cazul deținerii unei puteri semnificative pe piață, entitatea sau grupul de entități sunt indiferenți față de acțiunile concurenților; mai mult ca atât, aceștia își pot consolida poziția pe piață și, în unele cazuri, ar putea influența și asupra politicului (cazul companiilor transnaționale).

Având în vedere amploarea efectelor negative care ar putea fi provocate de comportamentele anticoncurențiale, în special de comportamentul abuziv al unei entități economice care deține o poziție dominată pe piață, autoritățile de resort pun accent preponderent pe prevenirea cazurilor de abuz, deoarece restabilirea mediului concurențial eficient este mult mai dificilă decât prevenirea deteriorării acestuia. Autoritățile se confruntă cu probleme majore ridicate de poziția dominantă a unor firme; mai mult ca atât, cuantificarea daunelor provocate de comportamentele abuzive implică analize și proceduri complexe care necesită luarea în calcul a tuturor circumstanțelor pieței și, desigur, necesită timp.

Cuantificarea efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entității economice

Abuzul de poziție dominantă este o nișă extrem de dificilă a concurenței și cuantificarea efectelor acesteia este complicată, deoarece același tip de comportament poate fi, în cazuri diferite, benefic sau dăunător, în dependență de circumstanțe. Dat fiind specificul acestui domeniu, fiecărui caz i se acordă o atenție specială, fiind analizate minuțios toate circumstanțele, actorii implicați, efectele externalizate la toate nivelurile economice și se aplică metode diverse de cuantificare.

În acest context, ne propunem să dezvoltăm un model de simulare a efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice.

Înainte de toate ar trebui să menționăm că este necesară definirea cadrului conceptual și a dimensiunii temporale în care efectele abuzului se manifestă și, evident, etapele de propagare ale acestora. Cadrul conceptual pentru cuantificarea efectelor abuzului de poziție dominantă implică determinarea perioadei în care a avut loc abuzul, descrierea efectelor, analiza unui scenariu contrafactual (scenariu ipotetic care s-ar fi desfășurat în lipsa abuzului) și evaluarea daunelor provocate de acțiunile abuzive (Fig.1).

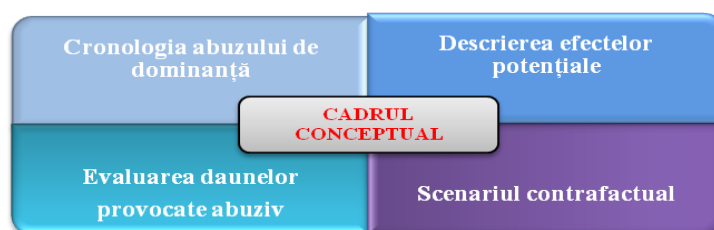

Fig.1. Cadrul conceptual al modelului de simulare a efectelor economico-financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entităților economice.

Sursa: elaborată de autori.

Orice practică abuzivă este caracterizată de mai multe etape distincte în timp. Conform autorilor C.Fumagalli, J.Padilla și M.Polo, propagarea efectelor comportamentelor abuzive se caracterizează prin trei asemenea etape, în dependență de complexitatea cazului de abuz, intensitatea efectelor și a daunelor fiind diferită în fiecare interval temporal de expresie a abuzului [4, p.4].

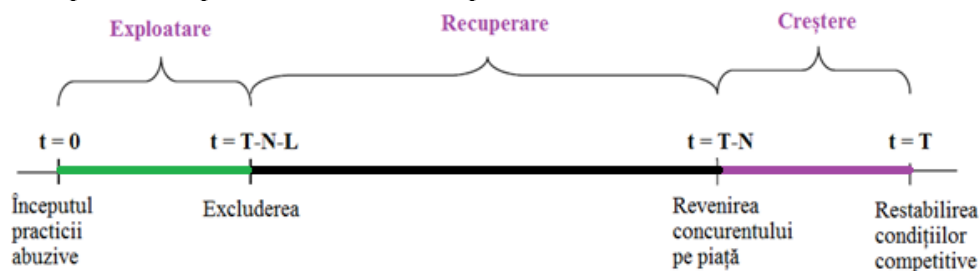

Fig.2. Cronologia comportamentului abuziv pe piață.

Sursa: adaptat de autori după [4].

Pentru analiza efectelor comportamentelor abuzive trebuie să ținem cont de intervalul de timp în care acestea au avut loc, de rând cu evaluarea demarării practicii de excludere până la momentul de restabilire a condițiilor concurențiale anterioare, adică perioada până la abuz, precum și secvențele intermediare etapei incipiente și celei finale (Fig.3).

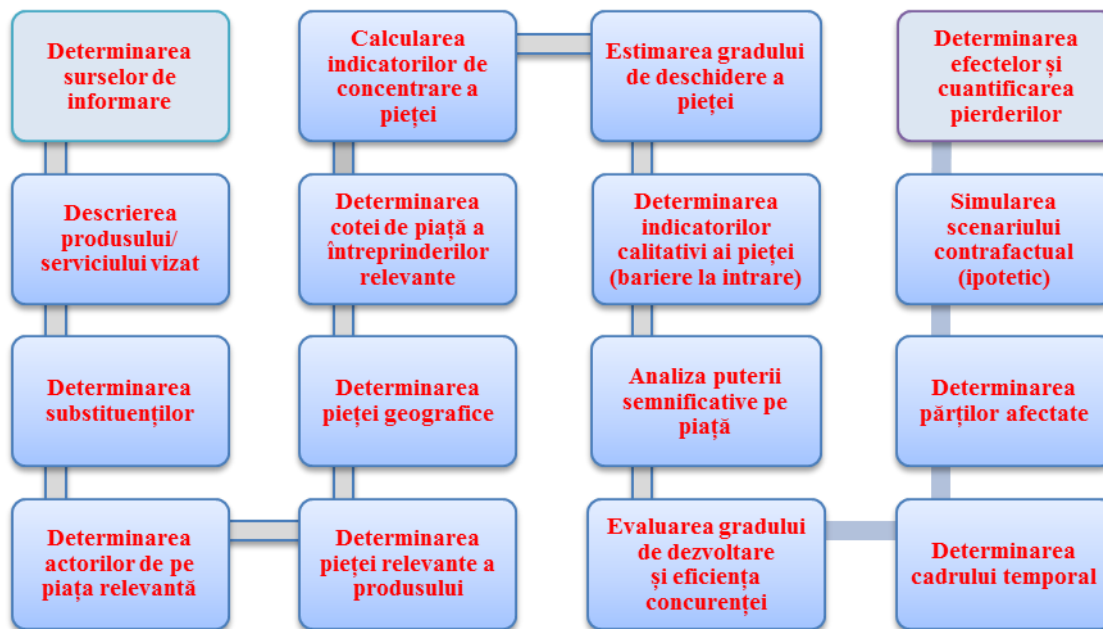

Fig.3. Algoritmul evaluării abuzului de poziție dominantă.

Sursa: Elaborată de autori.

Făcând referire la dimensiunea temporală, stabilim că prima fază este *exploatarea* și reprezintă perioada în care concurenții afectați înregistrează pierderi considerabile, caracterizate prin diminuarea profiturilor și a cotelor de piață. Această perioadă este cuprinsă în intervalul de timp de la $t=0$ până la $t=T-N-L$, caracterizată de posibilitatea de excludere completă de pe piață a concurenților existenți sau de împiedicarea pătrunderii pe piață a potențialilor concurenți. Pentru cazurile în care comportamentul companiei dominante este orientat spre împiedicarea intrării pe piață a noilor concurenți, prima fază poate fi absentă, deoarece excluderea rezultă a fi imediată. În cel din urmă caz putem constata pierderi financiare considerabile ale entităților economice, exprimate în pierderea profitului potențial și în cheltuieli irecuperabile înregistrate.

Faza a doua reprezintă faza *de recuperare*. Aceasta este cuprinsă în intervalul de timp de la $t=T-N-L$ până la $t=T-N$. În această etapă, entitatea economică cu comportament abuziv exclude concurenții de pe piață. Beneficiile entității economice care abuzează de dominanță sunt exprimate prin majorarea cotei de piață datorită reorientării consumatorilor: majorarea veniturilor – prin creșterea volumului de vânzări, iar majorarea profiturilor se datorează, în mare parte, reducerii costurilor fixe de producție și posibilității de a impune prețuri excesive.

În cea de a treia fază, *de creștere*, are loc restabilirea mediului concurențial și a echilibrului pieței. Cuantificarea efectelor și a daunelor necesită determinarea corectă a acestor trei faze, însă trebuie să menționăm că delimitarea acestora este foarte dificilă, deoarece ele nu se pliază direct pe timpul în care a avut loc abuzul și pe perioadele de competitivitate a pieței. Efectele practicilor abuzive pot fi resimțite și după expirarea comportamentului abuziv, fapt ce impune studierea lui pe parcursul perioadelor mai îndelungate pentru stabilirea efectelor și cuantificarea corectă a acestora. Acest lucru ridică probleme delicate legate de cauzalitate, deoarece analiza cauzei de abuz a demonstrat că s-au produs anumite efecte de excludere până la punctul $T-N-L$, în timp ce efectele negative ale încălcării pot continua până în momentul $T-N$. Astfel, pe lângă diversele intervale de timp în care se propagă efectele abuzului, acestea mai sunt caracterizate și de posibilitatea de a afecta și piețele secundare, unde entitatea care abuzează nu este dominantă, fapt ce complică cuantificarea pierderilor reale.

Prin urmare, constatăm că durata fiecărei faze va fi determinată de momentul intervenției autorităților de resort. O intervenție timpurie poate întrerupe practica abuzivă, limitând efectele de blocare și de excludere, astfel micșorând durata fazei de exploatare și amploarea efectelor ulterioare. Adicional, prin implicarea unei monitorizări stricte a practicilor existente s-ar putea diminua probabilitatea recidivării cazului și facilita revenirea concurenților pe piață, reducându-se astfel durata fazei de recuperare. În cele din urmă, o intervenție proactivă, de exemplu prin impunerea unor angajamente entităților dominante în ceea ce privește comportamentul acestora, este posibil să avem efecte pozitive asupra prețurilor. Acest fapt va favoriza consumatorii și ar facilita expansiunea concurenților în perioada de creștere (Fig.4).

Fig.4. Efectele financiare ale abuzului de poziție dominantă asupra entității economice.

Sursa: elaborată de autori.

Deci, cu referire la efectele financiare obținute de entitatea economică care abuzează, constatăm că, în funcție de particularitățile cazului, este posibil să se înregistreze creșterea investițiilor irecuperabile și reducerea profitului curent în timpul fazei de exploatare. De asemenea, se poate înregistra și o eventuală creștere a profitului în timpul fazei de recuperare.

Concluzii

În baza cercetărilor efectuate, putem concluziona că toate beneficiile menționate deseori sunt în detrimentul consumatorilor, precum și al concurenților. O mare parte din câștigurile entității dominante urmează a fi înregistrate pe seama pierderilor suportate de concurenți și a supraprețurilor aplicate consumatorilor. De menționat că, deseori, rezultatele pozitive înregistrate de entitate în urma abuzului nu se datorează doar efectelor comportamentului abuziv, ci și eficienței economice a entității, gradului de inovare și dezvoltare tehnologică a acesteia, gradului de deschidere a pieței etc. Prin urmare, este foarte important a racorda efectele comportamentului abuziv la un cadru de analiză complex, care ia în considerare toți factorii ce pot afecta performanța economică a actorilor pieței și care pot amplifica sau diminua efectele economico-financiare ale comportamentului abuziv. Altfel, în cazul în care la cuantificarea efectelor abuzului de poziție dominantă n-au fost analizate minuțios circumstanțele pieței și factorii de influență, există riscul să se ajungă la rezultate eronate care ar putea duce la destabilizarea echilibrului pe piață și la diminuarea beneficiilor consumatorilor prin limitarea acțiunilor entității cu presupus comportament abuziv.

Referințe:

1. LAZĂR, L. *Abuzul de poziție dominantă*. București: C.H. Beck, 2013. 372 p.
2. Legea concurenței, nr.183 <http://lex.justice.md/md/344792/> [Accesat: 24.03.2017].
3. OLSSON, C. *Collective Dominance - Merger Control on Oligopolistic Markets*. Juridiska Institutionen Handelshogskolan vid, Gteborgs Universitet, 2000.
4. FUMAGALLI, C., PADILLA, J., POLO, M. *Damages from exclusionary practices: a Primer*. Oxford: Oxford UP, 2010. 15 p.

Prezentat la 26.06.2017